

LONDA

2021

Ripoti ya Uhabeshi Haki za Dijitali na Ujumuishaji

LONDA

RIPOTI YA UHABESHI HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI 2021

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

Imechapishwa na Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org

Iliyochapishwa mnamo Mei 2022

Ripoti iliyotolewa na Yohannes Eneyew Ayalew na Mesud Gebeyehu Reta

Timu ya Uhariri: 'Gbenga Sesan, Kathleen Ndong'mo, Hlengiwe Dube, Margaret Nyambura

Ndung'u, Mawaki Chango, Nnenna Paul-Ugochukwu and Thobekile Matimbe.

Ukurasa wa jalada uliofanywa na Kenneth Oyenyi

Iliyoundwa na Luce Concepts

Picha na Pexels

This publication may be reproduced for non-commercial use in any form provided due credit is given to the publishers, and the work is presented without any distortion.

Copyright © 2022 Paradigm Initiative

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

JEDWALI LA YALIYOMO

01

UFUPISHO

02

UTANGULIZI

03

UZINGATIAJI KANUNI ZA KIKANDA
NA KIMATAIFA

05

ATHARI ZA KANUNI ZA UVIKO-19
KWENYE HAKI ZA KIDIJITALI NA
USHIRIKISHWAJI

UHURU WA KUJIELEZA MTANDAONI

06

FARAGHA, VITAMBULISHO
VYA KIDIJITALI NA UFUATILIAJI

UPATIKANAJI WA HABARI

07

KUKATIZWA KWA MTANDAO

08

MATAMSHI YA CHUKI, SHERIA
ZA KASHFA NA KASHFA ZA JINAI

KUTENGWA KIDIJITALI NCHINI
ETHIOPIA NA ATHARI ZAKE KWA
HAKI ZA BINADAMU

09

MIUNDOBINU YA KIDIJITALI
NA VIPAUMBELE VYA TEHAMA

10

MKAKATI WA KITAIFA WA AKILI BANDIA

11

JINSIA NA TEHAMA

UCHAMBUZI WA UTENDAJI WA
ETHIOPIA KUTOKA MWAKA ULIOPIITA

12

HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

LONDA

RIPOTI YA UHABESHI HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI 2021

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

UFUPISHO

Haki za kidijitali, hasa haki ya uhuru wa kujieleza na haki ya faragha na pia haki nyingine za binadamu kwenye Mtandao zimetambuliwa nchini Uhabeshi chini ya Katiba ya Shirikisho la Jamhuri ya Kidemokrasia ya Ethiopia (FDRE) ya 1995, na sheria za kimataifa na tanzu zilizokubaliwa na Ethiopia. Ethiopia kwa sasa ni miongoni mwa nchi zilizo na kiwango cha chini cha kupenya na matumizi ya mtandao. Ingawa kuna msukumo wa mara kwa mara kutoka kwa mashirika ya Kiraia, na litania kutoka kwa wanaharakati wa haki za kidijitali na wasomi, suala la kuzima kwa mtandao halijapata umakini unaostahili nchini Ethiopia.

Ripoti hii iligundua kuwa wakati mradi wa mabadiliko ya sheria nchini Ethiopia umeleta mapambazuko ya kawaida kwa haki za binadamu katika mfumo ikolojia wa kidijitali, haki za kidijitali zinaendelea kuminywa na serikali kupitia mbinu mbalimbali zikiwemo kuzimwa kwa intaneti, udhibiti wa matamshi ya chuki, kutengwa kwa kidijitali na kuingiliwa faragha.

Ripoti hii inaendelea katika sehemu tano, ikiwa ni pamoja na utangulizi sehemu ya pili inaonyesha kujitolea kwa Ethiopia kwa vyombo vya haki za binadamu vya kikanda na kimataifa vinavyohusu haki za kidijitali. Tathmini za mada ikiwa ni pamoja na athari za udhibiti wa UVIKO-19 katika ujumuishaji wa haki za kidijitali, uhuru wa kujieleza mtandaoni, faragha, kitambulisho cha kidijitali na ufuatiliaji, ufikiaji wa habari, kukatizwa kwa mtandao, matamshi ya chuki, habari potofu na kashfa ya jinai, kutengwa kwa kidijitali, miundombinu ya kidijitali na TEHAMA, mkakati wa taifa wa Akili Bandia, jinsia na TEHAMA zimewasilishwa kwa urefu katika sehemu ya tatu. Sehemu hiyo inachanganua utendaji wa nchi kuhusiana na haki za kidijitali mwaka wa 2021 na mwaka uliopita. Sehemu ya mwisho inahitimisha kwa kutoa mapendekezo madhubuti.

ETHIOPIA IMEIDHINISHA IDADI YA MIKATABA YA KIMATAIFA YA HAKI ZA BINADAMU.

UTANGULIZI

HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI YA NCHI YA UHABESHI

Ethiopia ni nchi huru inayopatikana Afrika Mashariki. Ethiopia ni nchi kubwa na ya pili yenye watu wengi zaidi ikiwa inafuatana unyo kwa unyo na Nigeria katika Afrika.¹ Ethiopia kihistoria ndiyo serikali ya zamani zaidi iliyohifadhi ustaarabu wake kutoka kwa kutawaliwa na wageni na ilifanikiwa kutetea uhuru wake kutoka kwa utawala wa kikoloni.² Ethiopia pia inaitwa *'makavazi ya watu'* kwa sababu ya kuwa makazi ya zaidi ya makabila themanini na makabila. Tangu 1991, nchi imekuwa ikiandaa shirikisho hilo kwa misingi ya ukabila, na imepangwa katika majimbo tisa ya kikanda.

Ethiopia imeidhinisha idadi ya mikataba ya kimataifa ya haki za binadamu. Kwa mfano, Ethiopia imeridhia Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR) mnamo tarehe 11 Juni 1993. Hii ina maana kwamba Ethiopia inawajibika kikamilifu na kifungu cha 19 cha Mkataba wa haki ya uhuru wa kujieleza, na kifungu cha 17 cha Mkataba wa haki ya faragha. Vile vile, Ethiopia pia imeridhia Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu (The Banjul Charter) tarehe 15 Juni 1998 ambao nao, ulikubali kikamilifu kifungu cha haki ya uhuru wa kujieleza.

Kabla ya kuangalia jinsi haki za kidijitali zinalindwa nchini Ethiopia, ni muhimu kujadili kwa ufupi asili ya uhuru wa mtandao nchini Ethiopia. Ujio wa Mtandao nchini Ethiopia unaonekana kuwa jambo changa sana ambalo lilianzishwa miongo miwili iliyopita. Ijapokuwa Ethiopia ilikuwa na huduma za simu tangu 1894 - muda mfupi baada ya uvumbuzi wake, historia ya mtandao nchini Ethiopia yenye ufikivu mdogo ilianzishwa mwaka wa 1997 tu, na mtandao wa intaneti haukutumika sana hadi hivi karibuni.³

1. Encyclopedia Britannica, Ethiopia <<https://www.britannica.com/place/Ethiopia>> accessed 11 February 2022.

2. Teshale Tibebu, 'Ethiopia The "Anomaly" and "Paradox" of Africa', (1996) 26: 4 Journal of Black Studies 414.

3. Kinfie M Yilma and Halefom Abraha 'The Internet and Regulatory Responses in Ethiopia: Telecoms, Cybercrimes, Privacy, E-commerce, and the New Media', (2015) 9 Mizan Law Review 109.

Takwimu zilizopo zimeonyesha kuwa idadi ya watumiaji wa Intaneti nchini Ethiopia bado ni ndogo ikilinganishwa na jumla ya idadi ya watu wake.⁴ Kuna kutokubaliana kuhusu idadi kamili ya Waethiopia wanaoweza kufikia intaneti, lakini makadirio huwa kati ya milioni 18 na 23. Kwa mfano Internet World Stats, katika mwaka wa 2021 inaonyesha kwamba, kati ya watu 117,876,227 wanaoishi Ethiopia; Watu milioni 21.15 wanatumia mtandao ambao ni asilimia 17.9 ya watu wote. (Angalia Jedwali 1). Walakini, ripoti ya Ethio-Telecom, kama ya 21 Januari 2021 inaonyesha kuna watumiaji milioni 23.5 wa watumiaji wa mtandao nchini Ethiopia⁵ ambayo ni asilimia 20 ya watu wote. Katika miaka michache iliyopita, Ethiopia imepata ukuaji wa kasi wa upenyaji wa intaneti kutoka 0.02% mwaka 2000⁶ hadi 23.5% mwaka 2021 ambayo ni wastani wa watu milioni 23.5 wanaotumia mtandao. Wakati Ethiopia bado iko nyuma ya mataifa mengine ya Afrika na dunia katika kupenya kwa mtandao, inajitahidi kuziba pengo hilo kwa kasi.

UZINGATIAJI KANUNI ZA KIKANDA NA KIMATAIFA

Ethiopia ni sehemu ya mikataba saba kati ya tisa ya msingi ya kimataifa ya haki za binadamu.⁷ Hii ni pamoja na:

- Mkataba wa Kimataifa wa Kutokomeza Aina Zote za Ubaguzi wa Rangi (ICERD),
- Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR),
- Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiuchumi, Kijamii na Kitamaduni (ICESCR),
- Mkataba wa Kuondoa Aina Zote za Ubaguzi Dhidi ya Wanawake (CEDAW),
- Mkataba Dhidi ya Mateso na Unyanyasaji au Adhabu Nyingine za Kikatili, Kinyama au Udhalilishaji (CAT),
- Mkataba wa Haki za Mtoto (CRC), na
- Mkataba wa Haki za Watu wenye Ulemavu (CRPD).

Hata hivyo, Ethiopia bado haijaridhia mikataba miwili mikuu ya haki za binadamu, ikiwa ni pamoja na Mkataba wa Kimataifa wa Kulinda Haki za Wafanyakazi Wote Wahamiaji na Wanafamilia wao (CMW) na Mkataba wa Kimataifa wa Ulinzi wa Watu Wote dhidi ya Kutoweka kwa Kutekelezwa (ICPED).) Hata hivyo, mpango huo una upungufu wa masharti ya iwapo Ethiopia itakubali Itifaki ya Hiari ya Kwanza ya Mkataba wa Kimataifa wa Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR). Itifaki hii inatoa mamlaka kwa Kamati ya Haki za Kibinadamu ya Umoja wa Mataifa kupokea malalamiko kuhusu haki za kiraia na kisiasa, ikiwa ni pamoja na haki za kidijitali.

Ikumbukwe Kifungu cha 9(4) cha Katiba ya Ethiopia kinataka kwamba mikataba ya kimataifa

4. See Halefom Abraha 'Examining approaches to internet regulation in Ethiopia' (2017) 26 Information & Communications Technology Law 293-311.

5. Ethio Telecom 2013 EFY (2020/21) First Half Business Performance Summary Report <<https://www.ethiotelecom.et/ethio-telecom-2013-efy-2020-21-first-half-business-performance-summary-report/>> (accessed on 11 April 2022).

6. The International Telecommunications Union (ITU), Percentage of Individuals Using the Internet, Ethiopia <<https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx>> (accessed on 11 April 2022).

7. See generally UN Treaty Body Database, Ratification Status for Ethiopia <https://tbineternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=59&Lang=EN> accessed April 11, 2022.

iliyoidhinishwa na Ethiopia ni sehemu muhimu ya sheria ya nchi. Hii inamaanisha mfumo wa sheria wa Ethiopia unaonekana kuzingatiwa kuwa mbaya katika kutekeleza mikataba ya kimataifa. Muhimu zaidi, Ethiopia ilipitisha mpango wake wa tatu wa utekelezaji wa haki za binadamu wa kitaifa. Mpango wa Kitaifa wa Utekelezaji wa Haki za Kibinadamu (NHRAP) ni mipango ya miaka mitano inayoongoza serikali kuelekea katika utekelezaji wa haki za binadamu. Pia hufanya kama kigezo cha kutathmini utendakazi wa nchi katika eneo la haki za binadamu, kwa kuzingatia viwango vya kimataifa. Mojawapo ya dosari kuu za Mpango wa Kitaifa wa Utekelezaji wa Haki za Kibinadamu wa sasa ni kutokuwepo kwa mwongozo wa kina kuhusu haki za binadamu katika mfumo ikolojia wa kidijitali.

Kuhusiana na kufuata sheria za kikanda za haki za binadamu, serikali ya Ethiopia inahitaji kuonyesha kujitolea kwa kuridhia Itifaki inayotoa mamlaka kwa Mahakama ya Afrika ya Haki za Kibinadamu na Watu.⁸ Katika ngazi ya kanda ndogo, serikali pia ifikirie kuukubali Mkataba wa Kuanzishwa kwa Jumuiya ya Afrika Mashariki, unaowawezesha watu binafsi kufungua kesi za haki za binadamu katika Mahakama ya Haki ya Afrika Mashariki (EACJ).⁹ Hii ingeonyesha kujitolea zaidi na itamaanisha Ethiopia kukubali *acquis communautaire* (kanuni za jumuiya) za Jumuiya ya Kiuchumi ya Afrika Mashariki. Serikali ingewajibika na sheria na taratibu za haki za binadamu zinazotambulika kikanda na kimataifa, na hii ingeimarisha zaidi upatanishi wa mikataba ya haki za binadamu. Ukosefu wa kujitolea katika kutekeleza haki za kiraia na kisiasa kwenye mtandao katika ngazi za kimataifa na kikanda kunadhihirisha kwamba utawala ulio madarakani-kama watangulizi wake-unaogopa kuchunguzwa kimataifa. Bila kukubali kuhusika na mashirika ya mkataba ya Umoja wa Mataifa na Umoja wa Afrika (AU) au vyombo vya ufuatiliaji, kuna lango lililowekewa vikwazo kwa watu binafsi kupinga hatua fulani za kiserikali kama vile unyanyasaji wa maandishi wa habari, uhibitaji wa mtandao au kuzima kwa mtandao.

8. Protocol to the African Charter on Human and People's Rights on the Establishment of an African Court on Human and People's Rights, opened for signature 10 June 1998, (entered into force 25 January 2004).

9. Treaty for the Establishment of the East African Community, adopted 1999 in Arusha, amended 20 August 2007.

MAENEO YA TATHMINI YA MADA YANAANGAZIA SHERIA NA SERA ZA KITAIFA

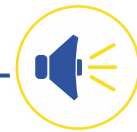
ATHARI ZA KANUNI ZA UVIKO-19 KWENYE HAKI ZA KIDIJITALI NA USHIRIKISHWAJI

Mnamo Aprili 8, Baraza la Mawaziri la Ethiopia lilitangaza hali ya hatari ya kitaifa katika kukabiliana na janga la UVIKO-19.¹⁰ Kufuatia kisa cha kwanza cha UVIKO-19 kuthibitishwa, Baraza la Mawaziri lilipiga marufuku mikusanyiko yote ya watu na hafla za michezo na kuamuru kufungwa kwa baa, vilabu vya usiku, shule, na vyuo vikuu, na vile vile viziuzi kwa mikusanyiko ya kidini.¹¹ Ili kutekeleza Tangazo hili, Baraza la Mawaziri lilitunga kanuni wezeshi, Kanuni ya 466/2020 iliyofuata ilitangazwa.¹² Hata hivyo, jumuiya za kiraia kama Freedom House¹³ na Human Rights Watch¹⁴ walikuwa na wasiwasi kuhusu athari za kanuni za UVIKO-19 kwa haki za binadamu, nje na mtandaoni. Kukiuka kanuni za UVIKO-19 kunaweza kuhusisha kifungo cha hadi miaka 3 au faini isiyopungua Birr elfu moja na isiyozidi Birr laki mbili.¹⁵

Yayesew Shimles alikuwa mwanahabari wa kwanza kushtakiwa kwa kutojulisha umma alipochapisha kwenye Facebook bila kutaja chanzo kwa kutarajia athari za UVIKO-19, serikali ilikuwa imeamuru kutayarishwa kwa maeneo 200,000 ya mazishi.¹⁶ Kesi hiyo bado inaendelea kuamuliwa na inaendelea mahakamani huku mshitakiwa akiachiwa kwa dhamana.

UHURU WA KUJIELEZA MTANDAONI

Katiba ya Ethiopia inatambua uhuru wa kujieleza kwa masharti sawa na chini ya Azimio la Ulimwengu¹⁷ na ICCPR.¹⁸ Inatambua uhuru wa kutafuta, kupokea na kutoa taarifa kupitia njia yoyote, ikiwa ni pamoja na mtandao.¹⁹ Ethiopia pia imetunga sheria mahususi za kisekta zinazosimamia vyombo vya habari, huduma za utangazaji matamshi ya chuki na habari potofu, kukatizwa kwa mitandao na uhibitwa wa mitandao ya kijamii. Kwa mfano, Uhuru wa Ethiopia wa Vyombo vya Habari na Upatikanaji wa Tangazo la Habari²⁰ inasisitiza haja ya kudumisha uhuru wa kujieleza kwa vyombo vya habari. Hata hivyo, hadi tarehe 5 Aprili 2021, Tangazo la Vyombo vya Habari na Upatikanaji wa Habari la 2008 limefanyiwa marekebisho kwa Tangazo jipya la Vyombo vya Habari Na.1238/2021.

**Tangazo la Vyombo vya Habari hutumika
kwa vyombo vya habari vya kawaida
(machapisho na watangazaji) na vyombo
vya habari vya mtandaoni, bila kujumuisha
mitandao ya kijamii kama ilivyotolewa
chini ya Kifungu cha 2(1).**

10. State of Emergency Proclamation Enacted to Counter and Control the Spread of Covid-19 and Mitigate Its Impact Proclamation No. 3/2020.

11. See generally Zemlak A Ayele et al, 'Ethiopia: Legal Response to Covid-19', in Jeff King and Octavio LM Ferraz et al (eds), The Oxford Compendium of National Legal Responses to Covid-19 (OUP 2021) para 13.

12. State of Emergency Proclamation No. 3/2020 Implementation Regulation No. 466/2020.

13. Yoseph Badwaza, 'Coronavirus Response Threatens Ethiopia's Fragile Political Transition' (Freedom House, April 13, 2020) < <https://freedomhouse.org/article/coronavirus-response-threatens-ethiopia-fragile-political-transition> > (accessed on 12 April 2022).

14. Human Rights Watch, 'Ethiopia: Free Speech at Risk Amid Covid-19. New Emergency Law Raises Concerns of Further Arrests, Prosecutions' (May 6, 2020) < <https://www.hrw.org/news/2020/05/06/ethiopia-free-speech-risk-amid-covid-19> > (accessed on 12 April 2022).

15. Proclamation No 3/2020, Ibid, Art 6.

16. See Addis Standard, 'Prosecutor's charge journalist Yayesew with newly enacted hate speech law,' 21 April 2020. < <https://addisstandard.com/news-update-prosecutors-charge-journalist-yayesew-with-newly-enacted-hate-speech-law/> > (accessed on 21 April 2021).

17. Universal Declaration of Human Rights (UDHR) adopted 10 December 1948, UNGA Res 217 A(III) Art. 19

18. UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, United Nations Treaty Series (UNTS), vol. 999, p. 171, article 19.

19. Ibid. 20. Ethiopia: Proclamation No. 590/2008 of 2008, Freedom of the Mass Media and Access to Information Proclamation, 4 December 2008, Art 4.

Hata hivyo, utekelezaji wa vitendo wa haki ya uhuru wa kujieleza unasalia chini ya mzingiro wa mara kwa mara na vitisho kutoka kwa watendaji wa Serikali na wasio wa serikali nchini Ethiopia. Kuhusu uhuru wa kujieleza kwenye Mtandao, wasiwasi unaojitokeza nchini Ethiopia ni pamoja na ukosefu wa ufikiaji wa mtandao, udhibiti wa matamshi ya chuki na upotoshaji, sheria kali za kitaifa kama vile Tangazo la Uhalifu wa Kompyuta wa 2016, na udhibiti wa Mtandao.²¹

FARAGHA, VITAMBULISHO VYA KIDIJITALI NA UFUATILAJI

Haki ya faragha ni haki iliyohakikishwa kikatiba nchini Ethiopia. Hata hivyo, wakati Ethiopia imeidhinisha hati kuu za haki za binadamu za kimataifa na kikanda na kujumuisha haki ya faragha katika katiba yake, bado haijatunga sheria ya kina ya ulinzi wa data licha ya juhudi za hivi majuzi za mageuzi.

Serikali ya Ethiopia imezindua mpango wa majaribio wa Kitambulisho cha kidijitali mwaka wa 2021. Kitambulisho cha Kidijitali kinadhibitiwa na Usajili wa Kadi ya Kitambulisho cha Kitaifa. Tangazo Na.760/2012. Sheria hii inafanyiwa marekebisho kidogo kwa Tangazo Na.1049/2017. Kama ilivyobainishwa chini ya Kifungu cha 56 (1) cha Tangazo, watu ambao wametimiza umri wa wengi watalazimika kupata kitambulisho cha taifa. Kifungu cha 58(2) kinatoa maelezo zaidi ya vitambulisho vya taifa. Kwa hivyo, kitambulisho cha taifa kitakachotolewa kitakuwa na ubora wa kudumu kwa muda wa uhalali wake (miaka kumi) iliyorejelewa katika Kifungu cha 59 cha Tangazo hili, kiwe na sifa za usalama na kina maelezo yafuatayo:

- jina kamili likiwemo ukoo, jinsia, tarehe na mahali pa kuzaliwa, makao makuu, picha, alama za vidole na saina ya mmiliki;
- nambari ya kitambulisho cha kitaifa na nambari ya kitambulisho; na
- utoaji na tarehe ya kumalizika muda wake.

Ingawa mageuzi hayo ya kisheria yalisaidia kusahihisha udakuzi usio na kibali chini ya sheria ya kupambana na ugaidi, inakatiwa na sheria na desturi zenye changamoto za usalama wa taifa na mamlaka kiutendaji (kwa mfano, uingiliaji bila haki na ufuatiliaji wa kukabiliana na ugaidi) ambao unapuza kabisa ulinzi unaotumika wa haki za binadamu.²²

UPATIKANAJI WA HABARI

Upatikanaji wa habari ni mojawapo ya haki za kimsingi za binadamu zilizowekwa chini ya haki ya uhuru wa kujieleza katika Katiba ya Ethiopia. Ethiopia imetayarisha mfumo huru wa kisheria wa kupata taarifa ili wananchi wapate na kufurahia taarifa zozote zilizowekwa hadharani. Hata hivyo, rasimu ya tangazo la upatikanaji wa taarifa bado haijaidhinishwa na bunge.

Mojawapo ya changamoto inayoendelea ni serikali kutokuwa tayari kuhabarisha umma kwa wakati kuhusu kile kinachoendelea nchini. Sehemu ya changamoto hii ni kukosekana kwa taasisi huru ya kutoa taarifa kwa wakati na za kisasa kwa umma. Kufuatia ukosoaji mkubwa, serikali ilianzisha taasisi iitwayo 'Huduma ya Mawasiliano ya Serikali' Oktoba 2021 ambayo inalenga kutoa na kuwezesha upatikanaji wa habari nchini. Ni mapema mno kutathmini utendaji wa jumla wa Huduma ya Mawasiliano Serikalini, lakini kuna sababu za msingi za kuamini kuwa taasisi hii haifikii matarajio ya umma. Wakati wa kilele cha mzozo wa vita huko

21. See Yohannes Eneyew Ayalew 'Assessing the limitations to freedom of expression on the Internet in Ethiopia against the African Charter on Human and Peoples' Rights' (2020) 20 African Human Rights Law Journal 315, 322.

22. See Human Rights Watch, 'They Know Everything We Do' Telecom and Internet Surveillance in Ethiopia, (2014) <<https://www.hrw.org/node/256532/printable/print>> (accessed on 11 February 2022).

Kaskazini mwa Ethiopia, taasisi ilitoa taarifa bila mpangilio na taarifa za mara kwa mara kwa maandishi wa habari na umma kwa ujumla. Hakika, serikali inaonekana kusitasita kutoa habari kwa uhuru.

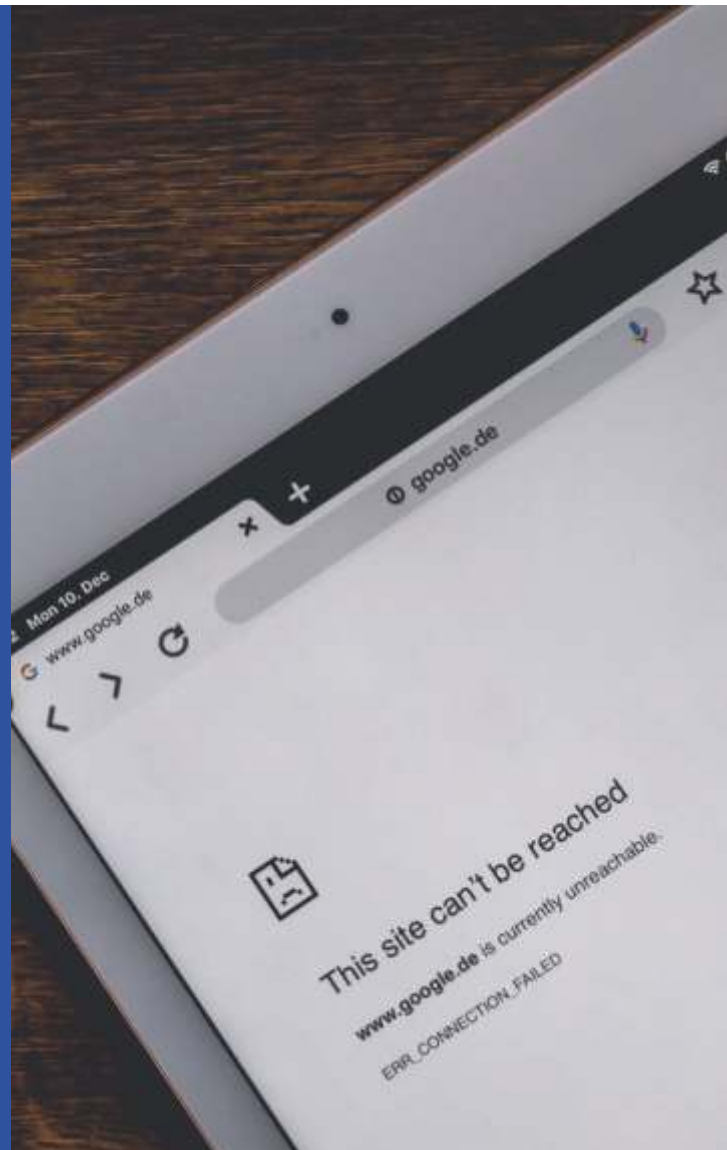
Badala yake, kuna mwelekeo unaoonekana wa kudhibiti mtiririko huru wa habari. Hata hivyo, cha kushangaza, serikali mara nyingi huvujisha au kuwasilisha na taarifa muhimu kupitia njia zisizo rasmi kama vile kutumia wanaharakati wa kulipwa na wanaoiunga mkono serikali.

Tatizo jingine ni ukiritimba wa kudadisi ukweli na serikali. Vita vilipoanza, serikali ilianzisha kitengo kilichopewa jina la *“State of Emergency Fact Check”* na baadaye kukipa jina la *“Ethiopia Current Issues Check”*. Ingawa mamlaka ya nchi na uadilifu wa eneo wakati huo vilikuwa hatarini, ni muhimu pia kutambua kwamba ukaguzi wa ukweli unaoongozwa na serikali unatilia shaka kutopendelea na kutoegemea upande wowote kwa huduma. Kwa kweli, serikali ilikuwa inaonekana kuzuia ukaguzi huru wa ukweli na ufikiaji wa habari iliyothibitishwa.

KUKATIZWA KWAMTANDAO

Rasimu ya Tangazo la Uhalifu wa Kompyuta ya 2020 inakatisha tamaa hatua za kuzima mtandao kama ilivyoainishwa chini ya Kifungu cha 24(1). Inatoa: *‘Hatua zinazolenga kuzima, kuzuia, au kuchuja Mtandao zinapaswa tu kufanywa inapobidi ili kulinda usalama wa taifa, utulivu wa umma, afya ya umma na usalama wa umma.’* Sheria hii ikiidhinishwa kama ilivyo, itahalalisha utendakazi wa mtandao. kuzima au udhibiti nchini Ethiopia, ambao tayari unaleta vitisho vikubwa kwa ulinzi wa haki za binadamu mtandaoni na nje ya mtandao.

Hata hivyo, kuzimwa kwa mtandao kumekuwa alama ya serikali ya Ethiopia. Serikali ya Ethiopia imekuwa ikitumia simulizi tofauti, ikiwa ni pamoja na sheria inayopendekezwa kuhalalisha usumbufu wa mitandao, ambao unaziba haki ya uhuru wa kujieleza.²³ Katika mwaka wa 2021, mtandao ulifungwa angalau mara nne (na kuzimwa kwa sehemu nne) kuhusiana na ukosefu wa usalama na harakati za kukabiliana na waasi katika eneo la Wollega na mzozo wa vita Kaskazini mwa Ethiopia, hasa maeneo ya Afar, Amhara na Tigray.²⁴

23. Yohannes Eneyew Ayalew, 'The Internet shutdown muzzle(s) freedom of expression in Ethiopia: competing narratives,' (2019) 28 Information & Communications Technology Law, 208.

24. AccessNow 'What's happening in Tigray? Internet Shutdown avert accountability' (29 July 2021) <<https://www.accessnow.org/tigray-internet-shutdowns/>> accessed 11 February 2022.

MATAMSHI YA CHUKI, SHERIA ZA KASHFA NA KASHFA ZA JINAI

Mnamo Februari 2020, bunge la Ethiopia lilipitisha Tangazo lenye lengo la kupinga matamshi ya chuki. Kifungu cha 2(2) cha Tangazo hilo kinafanua ‘matamshi ya chuki’ kuwa ni hotuba yoyote ambayo kwa makusudi inakuza chuki, ubaguzi au mashambulizi dhidi ya mtu au kikundi kwa kuzingatia hali ya ulinzi. Hata hivyo, ufafanuzi huu bado haueleweki na unaweza kuathiriwa chini ya sheria ya kimataifa ya haki za binadamu kwa sababu inashindwa kufafanua neno ‘chuki’, mojawapo ya viambatanisho vikuu vya kudhibiti kikamilifu matamshi ya chuki.²⁵

Kifungu cha 2(3) cha Tangazo la Matamshi ya Chuki na Uwongo kinafanua upotoshaji kuwa ni ‘hotuba ambayo ni ya uwongo, inayosambazwa na mtu ambaye alijua au alipaswa kujua uwongo wa habari hiyo na kuna uwezekano mkubwa wa kusababisha fujo kwa umma, vurugu au migogoro.’ Hata hivyo, ufafanuzi huu unaenea kwa upana, ukikiuka matakwa ya kisheria chini ya Kifungu cha 19(3) cha ICCPR. Muhimu zaidi, Ethiopia ilipitisha Tangazo la Vyombo vya Habari Na.1238/2021 ambalo linaondoa kashfa ya jinai. Wakati kashfa (au uchochezi) inafanywa; itahusisha tu dhima ya

kiraia, sio dhima ya jinai. (Kifungu cha 84(1))

KUTENGWA KIDIJITALI NCHINI ETHIOPIA NA ATHARI ZAKE KWA HAKI ZA BINADAMU

Kutengwa kidijitali kunaendelea kutatiza kufurahia haki za binadamu nchini Ethiopia. Ingawa hakuna ufafanuzi unaokubalika kote ulimwenguni wa dhana hii, kutengwa kwa dijiti kunaweza kurejelea hali ambapo sehemu ya watu ina ufikiaji usio sawa na uwezo wa kutumia Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA), ikijumuisha Mtandao ambao ni muhimu kushiriki kikamilifu katika jamii.²⁶ Zaidi ya ufikiaji, ujuzi wa kidijitali unapaswa kujumuisha mambo kadhaa kama vile uwezo wa kutafuta taarifa muhimu, kudhibiti miktadha ya kijamii mtandaoni, kuripoti maudhui haramu kwa wapatanishi wa mtandao na kadhalika.²⁷

Ujio wa mtandao nchini Ethiopia unaonekana kuwa jambo changa sana kwani ulianzishwa miongo miwili iliyopita. Wakati Ethiopia ilikuwa na huduma ya simu ya muda mrefu barani Afrika ambayo ilikuwa ikifanya kazi tangu 1894, historia ya mtandao nchini Ethiopia yenye ufikiaji mdogo ilianzishwa mwaka 1997 pekee.²⁸

Jedwali 1 | Matumizi ya mtandao nchini Ethiopia na duniani kote mwaka wa 2021

Mkoa	Idadi ya watu (kabla ya 2021)	Watumiaji wa Intaneti (kuanzia tarehe 31 Desemba 2020)	Kupenya kwa mtandao (% ya idadi ya watu)	% Watumiaji duniani
Ethiopia	117,876,227	21,147,255	17.9%	0.42
Afrika	1,373,486,514	590,296,163	43.0%	11.68
Wengine wa dunia	6,502,279,070	4,463,594,959	68.6%	88.31
Jumla ya ulimwengu	7,875,765,584	5,053,891,122	64.2%	100

Chanzo. Takwimu za Ulimwengu wa Mtandao: <http://www.internetworldstats.com/stats1.htm>

25. Yohannes Eneyew Ayalew, 'Defining 'Hate Speech' under the Hate Speech Suppression Proclamation in Ethiopia: A Sisyphean exercise?' 12 Ethiopian Human Rights Law Series (2020), 57-79.

26. Martyn Warren, 'The digital vicious cycle: Links between social disadvantage and digital exclusion in rural areas' (2007) 31 Telecommunications Policy 374-388.

27. Massimo Ragnedda 'Conceptualising the digital divide' in Bruce Mutsaers and Massimo Ragnedda (eds) Mapping Digital Divide in Africa Book Subtitle: A Mediated Analysis (Amsterdam University Press, 2019) 27.

28. Yilma & Abraha (n 3)

Ikumbukwe kwamba mgawanyiko wa kidijitali bado uko juu sana nchini Ethiopia kutokana na kiwango chake cha chini cha kupenya na matumizi ya intaneti. Takwimu zimeonyesha kuwa idadi ya watumiaji wa intaneti nchini Ethiopia bado ni ndogo ikilinganishwa na jumla ya idadi ya watu. Kwa kweli, kutengwa kwa kidijitali kungeathiri kufurahia idadi ya haki za binadamu kwenye mtandao.

MIUNDOMBINU YA KIDIJITALI NA VIPAUMBELE VYA TEHAMA

Serikali ya Ethiopia imezindua *'Mkakati wa Kidijitali'* wa kitaifa (2020-2025), ambao unatarajia mabadiliko ya kidijitali kufikia mwaka wa 2025. Hii inafanywa chini ya usimamizi wa Wizara ya Ubunifu na Teknolojia (MINT).

Moja ya mageuzi yaliyoanzishwa wakati wa utawala wa mapema wa uongozi wa Abiy ilikuwa kurekebisha sheria ambazo zilitumika kupunguza nafasi ya kiraia kwa miaka 10 iliyopita. Utawala mpya uliunda Baraza la Ushauri la Masuala ya Kisheria na Haki (LJAAC) kufanyia kazi sheria ili kusaidia kupanua nafasi ya kisiasa.²⁹ Timu ya kufanya mageuzi ya kisheria, mchanganyiko wa wataalam wa kujitegemea na wanasheria walitayarisha sheria mpya ya kupambana na ugaidi, sheria ya mashirika ya kiraia na sheria ya vyombo vya habari ambayo baadaye iliidhinishwa na bunge la Ethiopia.³⁰ Abiy amesifiwa kwa mageuzi ya sheria ambayo yanalenga kupanua wigo wa kisiasa.³¹

Kama sehemu ya mageuzi yaliyofanywa na Waziri Mkuu Abiy, mpango wa kuikomboa sekta ya mawasiliano ulizinduliwa. Mnamo 2019, bodi ya udhibiti inayosimamia sekta ya mawasiliano, Mamlaka ya Mawasiliano ya Ethiopia (ECA) iliundwa. Kulingana na Tangazo la Huduma ya Mawasiliano 1148/2019, Mamlaka ya Mawasiliano ya Ethiopia ina jukumu la kutoa leseni kwa waendeshaji wapya wa mawasiliano, kulinda data ya watumiaji na kudhibiti vifaa vya mawasiliano.³²

Mnamo Mei 2021, Mamlaka ya Mawasiliano ya Ethiopia ilitoa leseni ya kwanza kabisa ya mawasiliano kwa kampuni ya kibinafsi, muungano unaoongozwa na Safaricom. Mnamo Juni 2021, serikali ilitangaza mchakato wa zabuni ya kuuza hisa 40% ya kampuni pekee ya mawasiliano nchini, Ethio telecom.³³

Utawala mpya uliunda Baraza la Ushauri la Masuala ya Kisheria na Haki (LJAAC) kufanyia kazi sheria ili kusaidia kupanua nafasi ya kisiasa.

29. Abadir M. Ibrahim and Abduletif Kedir Idris, 'The Silent Fighters: The Volunteers behind Ethiopia's Democratic Reforms,' Addis Standard (Addis Ababa, 27 February 2020) <<http://addisstandard.com/profile-the-silent-fighters-the-volunteers-behind-ethiopia-democratic-reforms/>> accessed 11 February 2022.

30. AFP, 'Ethiopia Adopts New Version of Much-Criticized Terrorism Law' (03 January 2020) <<https://www.voanews.com/africa/ethiopia-adopts-new-version-much-criticized-terrorism-law/>> accessed 11 February 2022.

31. Human Rights Watch, 'Abiy's First Year as Prime Minister, Review of Freedom of Association,' (April 4, 2019) <<https://www.hrw.org/news/2019/04/04/ethiopia-abiy-first-year-prime-minister-review-freedom-association>>, accessed 11 February 2022.

32. Communication Service Proclamation 1148/2019, Federal Negarit Gazetta, Addis Ababa, 25th Year No.82, articles 19-20.

33. Reuters, 'Ethiopia launches tender process to sell 40% stake in Ethio Telecom', (June 14, 2021) <<https://www.reuters.com/business/media-telecom/ethiopia-launches-tender-process-sell-40-stake-ethio-telecom-2021-06-14/>> accessed 11 February 2022.

MKAKATI WA KITAIFA WA AKILI BANDIA

Katika miaka michache iliyopita, Akili Bandia (AI) inakua nchini Ethiopia licha ya sekta hiyo kutoungwa mkono na kuwezesha vyombo vya sheria na sera.³⁴ Mnamo 2013 maabara ya roboti iCog ilizinduliwa na mtaji wa USD 50,000 na watengeneza programu wanne. Itis iliripotiwa kama maabara ya kwanza ya Akili Bandia (AI) ambayo ilihusika katika kutengeneza roboti maarufu duniani, Sophia.³⁵ Mwishoni mwa mwaka wa 2019, Ethiopia ilianzisha kituo kinachojishughulisha na ukuzaji wa akili bandia kiitwacho Ethiopian Artificial Intelligence Center (EAIC) kupitia kanuni.³⁶ Kituo kina maeneo matano ya kuzingatia. Hizi ni pamoja na:

- Akili Bandia-roboti,
- Data Kubwa,
- Kujifunza kwa Mashine,
- Uchakataji wa Lugha Asilia (NLP) na
- Mwenendo wa Kompyuta.

Wakati Ethiopia bado haijatunga sera na mkakati wa Akili Bandia wa kina, uhibititi unakusudiwa kukipa kituo hicho uwezo na majukumu fulani ili kukuza utafiti na maendeleo katika nyanja za Akili Bandia(AI) nchini Ethiopia. Kituo hiki kimepewa uwezo wa kutoa huduma na bidhaa za utafiti wa akili bandia, kuweka miundombinu ya kitaifa inayowezesha utafiti na maendeleo ya programu za ujasusi, kuunda sera za kitaifa zinazohusiana na akili bandia, sheria, na mifumo ya uhibititi, kuhakikisha huduma za akili bandia zinasaidia ulinzi na kitaifa. mchakato wa kufanya maamuzi unaohusiana na usalama, pamoja na programu za kijamii na kiuchumi kama vile afya, elimu, kilimo na huduma.

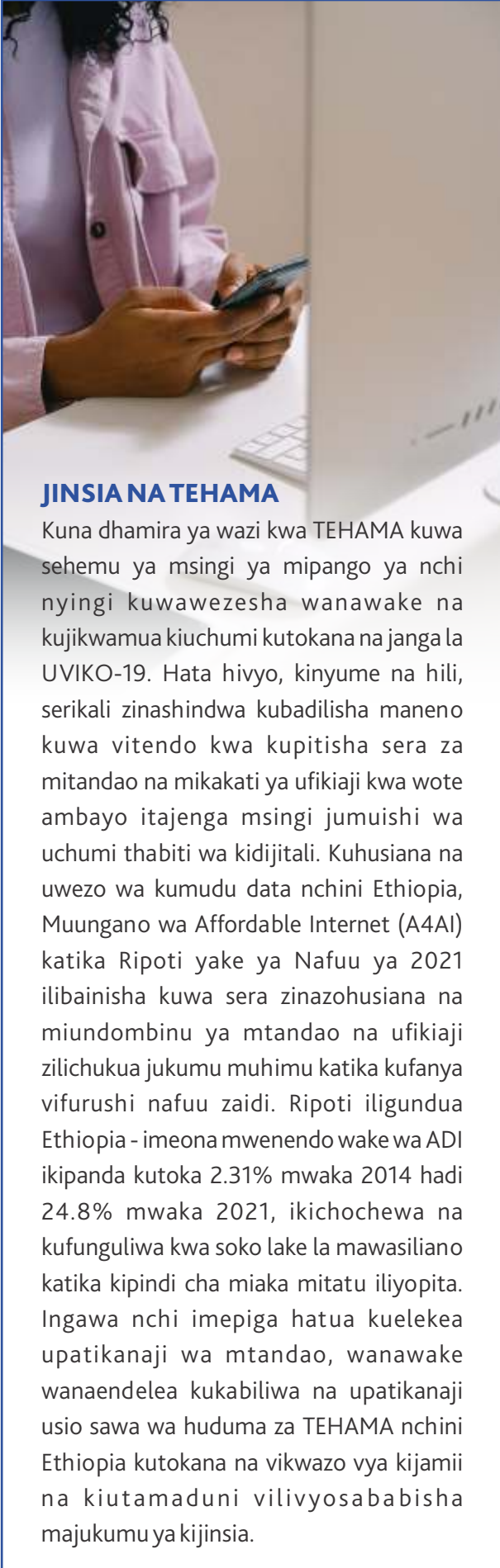
Hivi majuzi, ilibadilishwa jina kuwa Taasisi ya Akili Bandia ya Ethiopia tarehe 6 Oktoba 2021. Taasisi inasimamiwa kwa Waziri Mkuu.³⁷ Hivyo, Taasisi inaendelea kutekeleza majukumu na kazi za Kituo.

34. Abebe Chekol, The Thriving AI Landscape in Ethiopia: Its Implications for Human Rights, Social Justice and Development (Global Information Society Watch, 2019) 128.

35. Thomas Lewton, Futurists in Ethiopia are betting on artificial intelligence to drive development (Quartz, 2018) <<https://qz.com/africa/1301231/ethiopias-futurists-want-artificial-intelligence-to-drive-the-countrys-development/>> accessed 12 April 2022.

36. Artificial Intelligence Centre Establishment Council of Ministers Regulation No 463/2020.

37. Definition of Powers and Duties of the Executive Organs Proclamation No. 1263/2021, article 79(10).

JINSIA NA TEHAMA

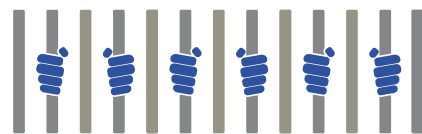
Kuna dhamira ya wazi kwa TEHAMA kuwa sehemu ya msingi ya mipango ya nchi nyingi kuwawezesha wanawake na kujikwamua kiuchumi kutokana na janga la UVIKO-19. Hata hivyo, kinyume na hili, serikali zinashindwa kubadilisha maneno kuwa vitendo kwa kupitisha sera za mitandao na mikakati ya ufikiaji kwa wote ambayo itajenga msingi jumuishi wa uchumi thabiti wa kidijitali. Kuhusiana na uwezo wa kumudu data nchini Ethiopia, Muungano wa Affordable Internet (A4AI) katika Ripoti yake ya Nafuu ya 2021 ilibainisha kuwa sera zinazohusiana na miundombinu ya mtandao na ufikiaji zilichukua jukumu muhimu katika kufanya vifurushi nafuu zaidi. Ripoti iligundua Ethiopia - imeona mwenendo wake wa ADI ikipanda kutoka 2.31% mwaka 2014 hadi 24.8% mwaka 2021, ikichochea na kufunguliwa kwa soko lake la mawasiliano katika kipindi cha miaka mitatu iliyopita. Ingawa nchi imepiga hatua kuelekea upatikanaji wa mtandao, wanawake wanaendelea kukabiliwa na upatikanaji usio sawa wa huduma za TEHAMA nchini Ethiopia kutokana na vikwazo vya kijamii na kiutamaduni vilivyosababisha majukumu ya kijinsia.

UCHAMBUZI WA UTENDAJI WA ETHIOPIA KUTOKA MWAKA ULIOPITA

Ingawa mradi wa mageuzi ya kisheria ni hatua katika mwelekeo sahihi na una uwezo wa kukuza haki za kidijitali, watendaji wa Serikali na wasio wa Kiserikali wanaendelea kuzuia kufurahia kikamilifu haki za kidijitali nchini Ethiopia. Ilirekodi kufungwa kwa sehemu nne katika mikoa ya Afar, Amhara, Tigray na Oromia wakati mnamo 2020, kulikuwa na kuzima moja kamili nchini kote na kuzima kwa sehemu mbili katika mikoa ya Amhara na Tigray.

Muhimu zaidi, ilikuwa mwaka wa 2021 ambapo serikali ya Ethiopia ilitoa leseni ya kwanza kabisa ya mawasiliano ya simu kwa kampuni ya kibinafsi, muungano unaoongozwa na Safaricom - ambao hatimaye unakuza ushindani mzuri na kuimarisha mawasiliano na huduma za kidijitali.

Cha kusikitisha ni kwamba uhuru wa vyombo vya habari unadorora nchini. Mnamo 2021, waandishi tisa walikamatwa na mwandishi mmoja aliuawa wakati mwaka uliopita waandishi saba walikamatwa, kulingana na Kamati ya Kulinda Wanahabari (CPJ). Baadhi ya wanahabari hawa wanafanya kazi katika vyombo vya habari vya kidijitali na njia za mtandaoni.

WAANDISHI WA HABARI WAKAMATWA

HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Mapendekezo yafuatayo yanatolewa:

- Tangazo la Vyombo vya Habari lina faini kubwa kwa kashfa ya kiraia na masharti yasiyoeleweka kama ilivyo chini ya kifungu cha 85(1) ambacho kinaweza kuwa na athari mbaya kwa uhuru wa kujieleza, nje na mtandaoni. Kwa hivyo, masharti hayo yenye matatizo yanahitaji kuangaliwa upya na kuandaliwa upya;
- Tangazo la Matamshi ya Chuki na Taarifa Kashfa Na.1185/2020 linapaswa kuandikwa upya kwa usahihi kwa kuzingatia hitaji la uhalali chini ya sheria ya kimataifa ya haki za binadamu. Vifungu hivi ni pamoja na Ibara ya 2(2), ambayo ina tafsiri isiyoeleweka ya matamshi ya chuki; Kifungu cha 2(3) kwa mawanda yake makubwa, ambacho kinaweza kukiuka matakwa ya kisheria ya Kifungu cha 19(3) cha ICCPR;
- Serikali inapaswa kukagua sera ya kitaifa ya TEHAMA mara kwa mara ili kushughulikia teknolojia mpya ibuka ikiwa ni pamoja na Akili Bandia(AI), data kubwa, Mtandao wa Vitu (IoT) na teknolojia ya kompyuta ya mawingu;
- Ni lazima serikali ipitishie rasimu ya mswada wa ulinzi wa data na kuhakikisha kuwa Tume ya Kulinda Data imeanzishwa na kutekelezwa au chombo kingine chochote huru;
- Ili kupunguza mgawanyiko wa kidijitali kwa kasi, ni lazima serikali iwekeze rasilimali zinazofaa kwa maendeleo ya kidijitali na TEHAMA ili watu binafsi wafurahie haki zao za kibinadamu.
- Serikali lazima iheshimu haki za kidijitali za watetezi wa haki za binadamu na vyama vya siasa vya upinzani, kwa mfano, kwa kujiepusha na kunyang'anya simu, kupeleleza akaunti za mitandao ya kijamii na nyenzo za mawasiliano, hivyo basi, inapaswa kuonyesha kujitolea kwa dhati kwa viwango vya kimataifa kuhusu haki za kidijitali; na
- Ili kutekeleza haki za kidijitali, sheria zinapaswa kuzipa mahakama jukumu kubwa katika kutafsiri haki za kidijitali. Pia, serikali lazima ianzishe mchakato wa marekebisha ya katiba ili kurejesha kwa uwazi uwezo wa asili wa mahakama wa mapitio ya mahakama kutoka kwa chombo kisichokuwa cha mahakama, yaani, Baraza la Shirikisho.

Londa 2021 inapanua ripoti ya mwaka jana na matokeo kutoka kwa nchi 22 zinazochunguza mada za faragha, uhuru wa kujieleza, ufikiaji wa habari, mgawanyiko na kutengwa, mabadiliko ya kidijitali, uwezo wa kumudu bei, jinsia na mengine ndani ya mifumo iliyopo ya sheria na dhidi ya msingi wa mgawanyiko wa dijitali unaoongezeka. Toleo hili linanasa mapengo na kutoa mapendekezo ili kufikia Afrika iliyojumuishwa kidijitali na inayoheshimu haki.

Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org

     @ParadigmHQ